GLOBAL JOURNAL OF CROSS-DISCIPLINARY INNOVATIONS
Multidisciplinary peer-reviewed scholarly journal
GJCDI
Vol. 1 | Issue 3
Year: 2026

HARBIY XIZMATCHILARNING KASBIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION PEDAGOGIK MEXANIZMLARI

Farg‘ona shahar Harbiy ta’lim fakulteti 25/140 guruh kursantlari Mahmudov Chingiz Farhod o‘g‘li. Bozorboyev Ziyoyiddin Sharofiddin o‘g‘li. Sobirjonov Ozodbek Oxunjon o‘g‘li. Ilmiy rahbar: Alijonov Bahtiyar Xoshimovich

Annotatsiya: Mazkur maqolada harbiy xizmatchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy-pedagogik asoslari, zamonaviy ta’lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari hamda ularning kasbiy tayyorgarlik samaradorligiga ta’siri tahlil qilinadi. Harbiy xizmatchilarning kasbiy kompetensiyasi tushunchasi, uning tarkibiy komponentlari, jumladan, kasbiy bilim, amaliy ko‘nikma, kommunikativ qobiliyat, mustaqil qaror qabul qilish, liderlik va psixologik barqarorlik kabi sifatlar yoritiladi. Shuningdek, harbiy ta’lim jarayonida muammoli ta’lim, interfaol metodlar, simulyatsion mashg‘ulotlar, raqamli ta’lim resurslari va individual yondashuvning pedagogik imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi. Harbiy xizmatchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda nazariya va amaliyot uyg‘unligini ta’minlash, ta’lim jarayonini zamonaviy talablar asosida tashkil etish hamda uzluksiz kasbiy rivojlanish mexanizmlarini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar: harbiy ta’lim, kasbiy kompetensiya, harbiy xizmatchi, innovatsion pedagogik texnologiyalar, kasbiy tayyorgarlik, interfaol metodlar, raqamli ta’lim, liderlik, mustaqil fikrlash, pedagogik mexanizmlar.

Bugungi kunda dunyoda yuz berayotgan geosiyosiy jarayonlar, xalqaro xavfsizlik muhitidagi o‘zgarishlar, harbiy sohada zamonaviy texnologiyalarning jadal rivojlanishi davlatlarning mudofaa salohiyatini mustahkamlash bilan bir qatorda, yuqori malakali harbiy mutaxassislarni tayyorlash masalasiga ham alohida e’tibor qaratishni talab etmoqda. Zamonaviy harbiy xizmatchi nafaqat o‘z xizmat yo‘nalishi bo‘yicha chuqur bilimga ega

bo‘lishi, balki murakkab vaziyatlarni tahlil qilish, mustaqil fikrlash, tezkor va asoslangan qarorlar qabul qilish, jamoa bilan samarali hamkorlik qilish hamda kasbiy faoliyatida yuzaga keladigan muammolarga ijodiy yondashish qobiliyatiga ham ega bo‘lishi zarur. Bu esa harbiy ta’lim tizimida kasbiy kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan zamonaviy pedagogik yondashuvlarni joriy etishning dolzarbligini belgilaydi.

Harbiy xizmatchilarning kasbiy kompetensiyasi ularning xizmat faoliyatini samarali tashkil etishi, zimmasiga yuklatilgan vazifalarni mas’uliyat bilan bajarishi va doimiy ravishda kasbiy rivojlanib borishini ta’minlovchi muhim omillardan biridir. Kasbiy kompetensiya tushunchasi shaxsning egallagan bilimlari, amaliy ko‘nikmalari, kasbiy tajribasi, individual qobiliyatlari va ma’naviy-axloqiy fazilatlarini o‘zida mujassamlashtiradi. Mazkur sifatlarning shakllanishi uzoq davom etadigan pedagogik jarayon bo‘lib, ta’lim mazmuni, o‘qitish metodlari, amaliy mashg‘ulotlar va mustaqil ta’lim faoliyatining o‘zaro uyg‘unligini talab qiladi.

An’anaviy harbiy ta’lim tizimida nazariy bilimlarni o‘zlashtirish va amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishga katta e’tibor qaratilgan. Biroq zamonaviy sharoitda faqat an’anaviy o‘qitish metodlari bilan cheklanib qolish harbiy xizmatchilarning barcha kasbiy ehtiyojlarini qamrab olish imkonini bermaydi. Shu sababli ta’lim jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarni tatbiq etish, ta’lim oluvchilarning mustaqil faoliyatini kuchaytirish, muammoli vaziyatlar asosida o‘qitish va raqamli ta’lim imkoniyatlaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Innovatsion pedagogik yondashuvlar harbiy ta’lim jarayonini mazmunan boyitish, mashg‘ulotlarning amaliy yo‘nalganligini kuchaytirish va ta’lim oluvchilarning bilim olish jarayonidagi faolligini oshirishga xizmat qiladi. Bunda pedagogning vazifasi faqat bilim berish bilan cheklanmay, balki harbiy xizmatchilarning kasbiy salohiyatini rivojlantirish, ularda mustaqil fikrlash, tahlil qilish, o‘z faoliyatini baholash va yangi bilimlarni egallashga bo‘lgan ehtiyojni shakllantirishdan iborat bo‘ladi.

Harbiy xizmatchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish jarayoni murakkab pedagogik va ijtimoiy-psixologik xususiyatga ega bo‘lib, u shaxsning kasbiy faoliyatga tayyorgarligi, bilim darajasi, amaliy tajribasi hamda individual sifatlarining shakllanishi

bilan chambarchas bog‘liq. Kasbiy kompetensiya harbiy xizmatchining o‘z xizmat vazifalarini puxta bilishi, egallagan bilimlarini amaliy faoliyatda qo‘llay olishi, yuzaga keladigan muammolarni mustaqil tahlil qilishi va belgilangan talablar asosida faoliyat yuritish qobiliyatini ifodalaydi. Shu jihatdan mazkur tushuncha faqat bilim va ko‘nikmalar yig‘indisi emas, balki kasbiy faoliyatning samaradorligini ta’minlovchi yaxlit sifatlar tizimi sifatida namoyon bo‘ladi.

Pedagogik nuqtayi nazardan qaralganda, kasbiy kompetensiyaning shakllanishi ta’lim oluvchining bilimlarni o‘zlashtirishi, ularni amaliyotda qo‘llashi, o‘z faoliyatiga tanqidiy munosabatda bo‘lishi va muntazam ravishda o‘z ustida ishlashi bilan belgilanadi. Harbiy faoliyatning o‘ziga xos xususiyatlari esa ushbu jarayonda intizom, mas’uliyat, qat’iyat, vatanparvarlik, psixologik barqarorlik va jamoaviy hamkorlik kabi fazilatlarning ham rivojlantirilishini taqozo etadi. Demak, harbiy xizmatchining kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda ta’lim va tarbiya jarayonlarini bir-biridan ajratmagan holda tashkil etish muhim hisoblanadi.

Kasbiy kompetensiyaning shakllanishiga ta’sir etuvchi omillar orasida kasbiy motivatsiya alohida o‘rin tutadi. Harbiy xizmatchining o‘z kasbiga bo‘lgan qiziqishi, xizmat burchini anglab yetishi, kasbiy maqsadlariga intilishi va bilimlarini muntazam oshirib borishga bo‘lgan ehtiyoji uning rivojlanish jarayonini belgilaydi. Kasbiy motivatsiyasi yuqori bo‘lgan shaxs yangi bilimlarni o‘zlashtirishga, mavjud ko‘nikmalarini takomillashtirishga va o‘z faoliyati natijalarini yaxshilashga intiladi. Shu sababli harbiy ta’lim jarayonida ta’lim oluvchilarning kasbiy qiziqishini qo‘llab-quvvatlash, ularning tashabbuskorligini rag‘batlantirish va mustaqil ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytirish zarur.

Harbiy xizmatchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda nazariy bilimlar muhim asos bo‘lib xizmat qiladi. Kasbiy bilimlar harbiy faoliyatning mazmuni, xizmat vazifalarining xususiyatlari, amaldagi me’yoriy talablar, kasbiy etika va zamonaviy texnologiyalar haqidagi ma’lumotlarni qamrab oladi. Biroq bilimlarning mavjudligi har doim ham yuqori darajadagi kasbiy tayyorgarlikni anglatmaydi. Ularni amaliy faoliyatga tatbiq etish, muayyan vaziyatlarda to‘g‘ri qo‘llash va olingan natijalarni tahlil qilish

imkoniyati ham muhim ahamiyatga ega. Shu bois harbiy ta’limda nazariy mashg‘ulotlar amaliy topshiriqlar, o‘quv mashqlari va kasbiy vaziyatlarni tahlil qilish bilan uzviy bog‘liq holda olib borilishi lozim.

Zamonaviy ta’lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash kasbiy kompetensiyani rivojlantirishning samarali yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Innovatsion pedagogik texnologiyalar ta’lim jarayonini yangi metodlar, vositalar va tashkiliy yondashuvlar asosida tashkil etish orqali ta’lim oluvchilarning bilim olish faolligini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va amaliy tayyorgarligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Harbiy ta’limda bunday texnologiyalardan foydalanish mashg‘ulotlarning mazmunini boyitish, ta’lim oluvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olish va o‘quv jarayonining natijadorligini oshirish imkonini beradi.

Muammoli ta’lim texnologiyasi harbiy xizmatchilarning kasbiy tafakkurini rivojlantirishda muhim o‘rin egallaydi. Ushbu metodning mohiyati ta’lim oluvchilar oldiga muayyan muammo yoki kasbiy vaziyatni qo‘yish, uning sabablarini aniqlash va mavjud bilimlar asosida yechim ishlab chiqishga yo‘naltirishdan iborat. Bunday mashg‘ulotlar davomida ta’lim oluvchilar tayyor ma’lumotlarni o‘zlashtirish bilan cheklanmay, mustaqil izlanish, tahlil qilish, taqqoslash va xulosa chiqarish faoliyatini amalga oshiradilar. Natijada ularda mantiqiy fikrlash, muammoga turli nuqtayi nazardan yondashish va o‘z qarashlarini asoslash ko‘nikmalari rivojlanadi.

Interfaol ta’lim metodlari ham harbiy xizmatchilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda muhim pedagogik imkoniyatlarga ega. Kichik guruhlarda ishlash, munozara, aqliy hujum, rolli o‘yinlar va loyiha metodlari ta’lim oluvchilarning o‘zaro fikr almashishi, jamoaviy faoliyatda ishtirok etishi va kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Harbiy jamoada samarali muloqot qilish, o‘z fikrini aniq ifodalash, boshqalarning fikrini tinglash va umumiy maqsad yo‘lida hamkorlik qilish kasbiy faoliyatning muhim talablaridan hisoblanadi. Interfaol metodlar ana shu sifatlarni ta’lim jarayonining o‘zida shakllantirish imkonini beradi.

Keys-stadi metodi harbiy ta’limda nazariy bilimlarni kasbiy vaziyatlar bilan bog‘lashning samarali usullaridan biri sifatida e’tirof etiladi. Mazkur metod asosida ta’lim

oluvchilarga muayyan xizmat faoliyatiga oid shartli vaziyatlar taqdim etiladi va ulardan vaziyatni mustaqil o‘rganish, muammoni aniqlash hamda asoslangan xulosa chiqarish talab qilinadi. Bunda pedagog ta’lim oluvchilarning fikrlash jarayonini yo‘naltiradi, bildirilgan fikrlarni tahlil qilishga yordam beradi va o‘zlashtirilgan bilimlarning amaliy ahamiyatini ochib beradi. Keys-stadi metodining qo‘llanilishi harbiy xizmatchilarda tahliliy fikrlash, kasbiy mas’uliyat va vaziyatni baholash qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Harbiy ta’lim jarayonida simulyatsion texnologiyalardan foydalanish ham alohida ahamiyatga ega. Simulyatsiya real faoliyat jarayonlarining o‘quv maqsadlariga moslashtirilgan modelini yaratish orqali bilim va ko‘nikmalarni nazorat qilinadigan sharoitda shakllantirish imkonini beradi. Maxsus trenajyorlar, virtual muhitlar, kompyuter dasturlari va multimedia vositalari yordamida tashkil etiladigan mashg‘ulotlar ta’lim oluvchilarning amaliy tayyorgarligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Bunday texnologiyalar orqali o‘quv jarayonini individual imkoniyatlarga moslashtirish, mashg‘ulot natijalarini kuzatish va yo‘l qo‘yilgan kamchiliklarni tahlil qilish mumkin.

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi harbiy ta’lim mazmunini takomillashtirish uchun yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirmoqda. Elektron ta’lim platformalari, masofaviy ta’lim vositalari, raqamli kutubxonalar va multimedia materiallari harbiy xizmatchilarning mustaqil bilim olishini qo‘llab-quvvatlaydi. Raqamli resurslardan foydalanish orqali ta’lim oluvchilar kasbiy bilimlarini muntazam yangilab borish, qo‘shimcha ma’lumotlarni o‘rganish va o‘zlashtirish darajasini nazorat qilish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bunda axborot xavfsizligi, ma’lumotlarning ishonchliligi va foydalaniladigan texnologiyalarning ta’lim maqsadlariga muvofiqligiga e’tibor qaratish lozim.

Harbiy xizmatchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda individual ta’lim yondashuvi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki har bir harbiy xizmatchining bilim darajasi, kasbiy tajribasi, qobiliyati va o‘zlashtirish imkoniyatlari turlicha bo‘lishi mumkin. Ta’lim jarayonida ushbu farqlarni hisobga olish mashg‘ulotlarning samaradorligini oshiradi. Individual yondashuv asosida ta’lim oluvchilarning mavjud bilimlari va rivojlanishga ehtiyoj sezayotgan jihatlari aniqlanib, ularga mos topshiriqlar, mustaqil ta’lim

materiallari va qo‘shimcha mashg‘ulotlar tashkil etiladi. Bu esa kasbiy rivojlanish jarayonining izchil va maqsadli kechishini ta’minlaydi.[1]

Kasbiy kompetensiyani shakllantirishda o‘z-o‘zini baholash va refleksiv faoliyatning ahamiyati ham katta. Harbiy xizmatchi o‘z faoliyatini muntazam tahlil qilib borishi, erishgan natijalarini baholashi va mavjud kamchiliklarni aniqlashi orqali kasbiy rivojlanish yo‘nalishlarini belgilashi mumkin. Ta’lim jarayonida refleksiv suhbatlar, yozma tahlillar, individual rivojlanish rejalari va o‘z-o‘zini baholash topshiriqlaridan foydalanish ushbu jarayonni samarali tashkil etishga yordam beradi. Bunday yondashuv harbiy xizmatchilarda o‘z faoliyatiga nisbatan mas’uliyatli munosabat va uzluksiz o‘rganish ehtiyojini shakllantiradi.

Harbiy xizmatchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish jarayonida pedagogik nazorat va baholash tizimi ham muhim o‘rin egallaydi. Baholash faqat yakuniy natijani aniqlash vositasi bo‘lib qolmasdan, ta’lim jarayonidagi rivojlanish dinamikasini kuzatish va mavjud kamchiliklarni bartaraf etish mexanizmi sifatida ham xizmat qilishi kerak. Shu nuqtayi nazardan, kasbiy kompetensiyani baholashda nazariy bilimlarning o‘zlashtirilishi, amaliy ko‘nikmalarning shakllanganligi, kasbiy motivatsiya, kommunikativ qobiliyat va mustaqil faoliyatni tashkil etish darajasini hisobga olish maqsadga muvofiqdir.

Kasbiy kompetensiyani baholashning kompleks yondashuvi harbiy xizmatchining faqat bilim darajasini emas, balki o‘zlashtirilgan bilimlardan foydalanish imkoniyatlarini ham aniqlashga yordam beradi. Bunda test topshiriqlari, amaliy mashg‘ulotlar natijalari, kuzatish, suhbat, individual topshiriqlar va o‘z-o‘zini baholash usullaridan birgalikda foydalanish mumkin. Olingan natijalar asosida ta’lim jarayonining mazmuni takomillashtiriladi hamda har bir harbiy xizmatchining keyingi kasbiy rivojlanish yo‘nalishlari belgilanadi.

Xulosa

Harbiy xizmatchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy harbiy ta’lim tizimini takomillashtirishning ustuvor pedagogik yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Kasbiy kompetensiya harbiy xizmatchining nazariy bilimlari, amaliy ko‘nikmalari, kasbiy tajribasi, kommunikativ qobiliyati, mustaqil fikrlashi va shaxsiy fazilatlarining o‘zaro uyg‘unligi asosida shakllanadi. Shu bois harbiy mutaxassislarni tayyorlash jarayonida faqat bilim berishga emas, balki ularni amaliy faoliyatda samarali qo‘llash imkoniyatlarini rivojlantirishga ham alohida e’tibor qaratish lozim.

Tadqiqot natijalariga asoslangan nazariy tahlil shuni ko‘rsatadiki, innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish harbiy xizmatchilarning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirishda muhim imkoniyatlarga ega. Xususan, muammoli ta’lim, interfaol metodlar, keys-stadi, simulyatsion mashg‘ulotlar va raqamli ta’lim resurslari bilimlarni amaliyot bilan bog‘lash, mustaqil fikrlash va kasbiy vazifalarni bajarishga tayyorgarlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Harbiy xizmatchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda motivatsion-qadriyatli, kognitiv, amaliy-faoliyat, kommunikativ va refleksiv-baholash komponentlarini o‘zaro uyg‘unlikda shakllantirish maqsadga muvofiqdir. Mazkur komponentlarning tizimli rivojlanishi harbiy xizmatchilarning kasbiy bilimlari va amaliy imkoniyatlarini kengaytirish uchun zarur pedagogik asos yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.
2. O‘zbekiston Respublikasining Mudofaa doktrinasi. O‘RQ-458-son, 2018-yil 9-yanvar.
3. Зимняя И.А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата современного образования // Высшее образование сегодня. — 2003. — № 5. — С. 34–42.
4. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования // Народное образование. — 2003. — № 2. — С. 58–64.

5. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: учебное пособие. — Москва: Народное образование, 1998. — 256 с.

6. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. — Москва: Высшая школа, 1991. — 207 с.

7. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. — Москва: Педагогика, 1989. — 192 с.